

UPRAWNIENIA KANADYJSKIEGO SĘDZIEGO POKOJU WYDAJĄCEGO NAKAZ PRZESZUKANIA

Kanadyjska Karta Praw i Wolności¹ obowiązująca od 17 kwietnia 1982 roku zawiera między innymi przepisy chroniące obywateli przed bezpodstawnym przeszukaniem lub konfiskatą. Jest to jedno z podstawowych gwarancji obywatelskich w Kanadzie. Jak stwierdzono w komentarzu do Kodeksu Karnego, celem tego przepisu jest ograniczenie uprawnienia rządu federalnego lub rządów prowincjonalnych do dokonywania przeszukań lub zatrzymań własności, przy czym artykuł ten, gwarantując szerokie i ogólne prawo do zabezpieczenia przed niezasadnym przeszukaniem lub konfiskatą mienia, idzie dalej niż zwykła ochrona własności. Jego działanie musi bowiem co najmniej uwzględniać uzasadnione oczekiwanie prywatności, jakie może mieć jednostka².

W orzeczeniu *Hunter v. Southam Inc.*³ Sąd Najwyższy Kanady stwierdził: "Można przyjąć, że przeszukanie było nieuzasadnione, jeżeli odbyło się bez nakazu przeszukania, wówczas strona szukająca uzasadnienia tej czynności musi wykazać jej zasadność".

W prawie kanadyjskim można znaleźć bardzo silnie wyrażoną ochronę prywatności i własności podmiotów prawnych, zaś Karta Praw i Wolności to niejako konstytucja kraju mająca bezpośredni wpływ i zastosowanie w toku postępowania sądowego.

Najczęściej spotykaną formą nakazu przeszukania jest decyzja wydawana na podstawie art. 487 kodeksu karnego.

Sędzia, który na podstawie zaprzysiężonego zawiadomienia zawartego w formularzu nr. 1⁴ jest przekonany, że istnieją uzasadnione podstawy, aby wierzyć, że w danym pomieszczeniu, miejscu przechowania lub innym miejscu znajduje się:

¹ *Canadian Charter of Rights and Freedoms*.

² *Martin's Annual Criminal Code*, Cartwright, Toronto 2009, s. 1748.

³ *Hunter v. Southam Inc.*, [1984] 2 S.C.R. 145, 14 C.C.C. (3d) 97, 11 D.L.R. (4th) 641.

⁴ W procedurze karnej istnieje cała gama formularzy, które są zawarte w kodeksie karnym (art. 849). Czynność prawna na podstawie kodeksu karnego, dla której jest przewidziany formularz, nie może być dokonana na podstawie innego dokumentu.

- cokolwiek związanego z popełnieniem przestępstwa określonego w kodeksie karnym lub w innej ustawie uchwalonej przez parlament, które zostało popełnione lub co do którego istnieje podejrzenie, że zostało popełnione,
- przedmiot, co do którego istnieje uzasadniona podstawa, aby wierzyć, że będzie stanowił dowód przestępstwa lub miejsca pobytu osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa określonego w kodeksie karnym lub w innych przepisach uchwalonych przez parlament,
- przedmiot, co do którego istnieją uzasadnione podstawy, aby wierzyć, że będzie użyty do popełnienia jakiegokolwiek przestępstwa, za które można aresztować osobę podejrzaną bez nakazu aresztowania,
- przedmioty związane z popełnieniem przestępstwa.

Może wydać nakaz upoważniający funkcjonariusza właściwego organu, który został wymieniony w nakazie, do przeprowadzenia przeszukania budynku lub innego miejsca w celu znalezienia określonych przedmiotów oraz ich zatrzymania. Funkcjonariusz taki zgodnie z art. 489.1 kodeksu karnego i z dochowaniem wymogów innych przepisów, powinien tak szybko jak jest to możliwe dostarczyć sędziemu zatrzymane przedmioty lub złożyć raport o wykonaniu nakazu przeszukania i wniosku o zatrzymanie poszukiwanych przedmiotów. Jeżeli sędzia pokoju nie jest przekonany, że zatrzymane przedmioty stanowią dowód popełnienia przestępstwa lub dowód na miejsce pobytu osoby podejrzanej, wydaje postanowienie o zwrocie zatrzymanych przedmiotów, o ile nie ma wątpliwości, kto jest uprawniony do ich posiadania. W innym przypadku sędzia pokoju wydaje postanowienie o zatrzymaniu przedmiotów uzyskanych w trybie wykonania nakazu przeszukania⁵. Postanowienie o zatrzymaniu przedmiotów wydane może być na okres do trzech miesięcy od dnia ich zatrzymania. W wypadku, gdy akt oskarżenia został wniesiony do sądu przed złożeniem raportu, postanowienie wydawane jest z mocy prawa na czas trwania postępowania. W wypadku, gdy akt oskarżenia nie zostanie wniesiony w ciągu trzech miesięcy od daty przeszukania, policja może wnieść do sędziego pokoju wniosek o przedłużenie zatrzymania przedmiotów na czas do jednego roku od dnia ich zatrzymania. Jeżeli Prokuratura nie wnieśli aktu oskarżenia w tym czasie, a chce nadal dysponować dowodami użytymi w toku przeszukania, musi wnieść wniosek o dalsze przedłużenie czasu zatrzymania przedmiotów do sądu będącego odpowiednikiem sądu okręgowego.

Interesujący jest tryb, w jakim odbywają się wszystkie opisane wyżej czynności. Tradycyjnie, policjant ubiegający się o nakaz przeszukania, stawiał się przed sędzią pokoju, na posiedzeniu niejawnym, zaprzysięgał zawiadomienie

⁵ W wypadku zatrzymania przedmiotów bez nakazu przeszukania, np. w rezultacie przeszukania osoby w związku z jej aresztowaniem, policja ma również obowiązek złożyć raport w sprawie zatrzymania przedmiotów sędziemu pokoju, który byłby właściwy miejscowo do wydania nakazu przeszukania.

(*information*)⁶, które zawierało między innymi miejsce proponowanego przeszukania i miarę możliwości nazwisko osoby podejrzanej, wykaz przedmiotów, jakie mają być zatrzymane oraz dane, które mają uzasadniać przekonanie policjanta, że takie przedmioty tam się znajdują. Wnioskodawca nie mógł wówczas dodać ustnie żadnych informacji, a sędzia pokoju opierał się przy wydawaniu swojej decyzji wyłącznie na materiale pisemnym. Wyjaśnienia, jakie mógł otrzymać ustnie od wnioskodawcy, ograniczały się do wyjaśnienia np. nazewnictwa, szczegółów ściśle technicznych lub określeń używanych w żargonie, a nie używanych w języku codziennym⁷. Od kilku lat coraz powszechniejsza staje się praktyka, że wnioskodawca dostarcza zaprzysiężone zawiadomienie o wydanie nakazu przeszukania do sekretariatu sądu i taka dokumentacja jest następnie doręczana sędziemu pokoju. Od kilku lat istnieje możliwość ubiegania się o uzyskanie nakazu przeszukania przez całą dobę, 7 dni w tygodniu poprzez tzw. Telewarrant Centre. (Centrum rozpoznania wniosków o wydanie nakazu przeszukania przez fax). Jedyną różnicę w stosunku do normalnej procedury stanowi fakt, że wnioskodawca używa faxu w celu doręczenia dokumentacji sędziemu pokoju i poprzez fax otrzymuje nakaz przeszukania lub decyzję odmowną. Aby skorzystać z pomocy Centrum wnioskodawca musi wykazać, że nie ma dostępu do lokalnego sędziego pokoju. Brak dostępu może być spowodowany faktem, że wniosek jest składany po godzinach urzędowania lokalnego sądu lub nie ma na miejscu sędziego pokoju wyznaczonego w danym dniu do rozpatrywania tego rodzaju spraw. Natomiast raport wykonania przeszukania musi być złożony we właściwym miejscowo sądzie w ciągu siedmiu dni od dokonania przeszukania.

Do czasu złożenia raportu postępowanie jest utajnione, od momentu złożenia raportu staje się jawne, co powoduje, że raport taki jako dokument ogólnie dostępny (*public record*) może być udostępniony każdej osobie, która tego zażąda. Taka procedura wywoływała wątpliwości w wypadku, kiedy w śledztwie był użyty tajny współpracownik policji lub też w nadal trwającym śledztwie używano technik śledczych, których przedwczesne ujawnienie mogłoby uniemożliwić dalsze jego prowadzenie. Dlatego do kodeksu karnego wprowadzono art. 487.3⁸, który umożliwia sędziemu pokoju wydanie postanowienia o utajnieniu postępowania o wydanie nakazu przeszukania. Sędzia pokoju, który rozpatruje wniosek o utajnienie postępowania ma obowiązek rozważyć, czy cele postępowania nie zostaną podważone w wypadku ujawnienia szczegółów śledztwa i czy potrzeba utajnienia jest w danym wypadku ważniejsza niż przejrzystość postępowania karnego.

⁶ Jest to raczej wniosek niż zawiadomienie, ale w kodeksie karnym używany jest termin zawiadomienie.

⁷ Np. określenie *eight ball*, które w pewnych kręgach może oznaczać jednostkę handlową w nielegalnym obrocie kokainą, stanowić techniczny termin na części samochodowe itp.

⁸ Wcześniej korzystano z dość nieprecyzyjnej procedury na podstawie prawa powszechnego, skodyfikowanie zaś umożliwiło ujednoczenie procedury i utajnienie postępowania w sprawie wydania nakazu przeszukania.

Przykładowa, ale nie wyczerpująca lista powodów, dla których postępowanie może być utajnione, jest zawarta w art. 487.3 (2):

- obawa ujawnienia tożsamości tajnego współpracownika policji,
- ryzyko ujawnienia tajemnicy śledztwa I,
- narażenie na niebezpieczeństwo osoby zajmującej się szczególnymi technikami pozyskiwania informacji i obawa przed uniemożliwieniem stosowania takich technik w przyszłości,
- potrzeba ochrony osób niewinnych.

Sędzia pokoju decydując się na utajnienie postępowania może wydać postanowienie w tym względzie, nakładając jednocześnie jego ograniczone stosowanie, jeżeli uzna takie ograniczenia za potrzebne. Mogą one dotyczyć m.in. czasu, na jaki dokumentacja jest utajniona, zawęzić utajnienie do fragmentu dokumentacji podlegające utajnieniu bądź też nałożyć jeszcze inne warunki.

W praktyce dokumenty dotyczące czynności przeszukania, tzn. zawiadomienie i kopię nakazu, sędzia pokoju wkłada do koperty, zakleja ją, podpisuje w miejscu zaklejenia i na wierzchu koperty dołącza postanowienie o utajnieniu, a następnie doręcza urzędnikowi odpowiedzialnemu za nadzór nad dokumentacją dotyczącą przeszukań. Jest to zresztą jedyna funkcja „biurowa”, którą sędzia musi wypełnić.

Po utajnieniu (*sealing order*) kopertę zawierającą dokumenty dotyczące przeszukania może otworzyć tylko sędzia pokoju, który postanowienie wydał lub na wniosek strony sędziego Ontaryjskiego Sądu lub sędziego Wyższego Sądu Ontario.

Oprócz ogólnego nakazu przeszukania wydawanego na podstawie art. 487 kodeksu karnego istnieje cała gama szczególnych nakazów przeszukania, które podlegają właściwości rzeczowej sędziego pokoju.

Interesujące jest uregulowanie prawne postępowania w wypadku przeszukania I zabezpieczenia dowodów z biura adwokackiego. Poświęcony temu zagadnieniu jest art. 488 kodeksu karnego. W sytuacji, gdy zabezpieczone dowody są objęte tajemnicą adwokacką⁹, osoba dokonująca zabezpieczenia ma obowiązek zapewnić tajność takich dowodów I zdeponować je w biurze szeryfa¹⁰ lub u innej osoby działającej na podstawie pisemnego upoważnienia jako osoba odpowiedzialna za takie dowody. Wówczas, w ciągu 14 dni Prokuratura, adwokat lub klient może zwrócić się do sędziego Wyższego Sądu Ontario o wydanie decyzji, czy takie dowody mogą być ujawnione. Zwraca uwagę fakt, iż ten artykuł kodeksu karnego nie ma zastosowania w sprawach o przestępstwa prowadzonych na podstawie Ustawy o Podatku Dochodowym, Ustawy o Zyskach z Działalności Przystępnej oraz Ustawy o Finansowaniu Działalności Terrorystycznej.

Innym takim szczególnym nakazem jest nakaz udostępnienia dokumentacji przechowywanej przez instytucje finansowe. Procedura ubiegania się przez organ dochodzeniowy o wydanie takiego nakazu jest właściwie identyczna w praktyce

⁹ *Solicitor-client privilege*.

¹⁰ Nie jest to szeryf w rozumieniu prawa amerykańskiego, ale raczej biuro wykonawcze orzeczeń sądu.

jak o wydanie ogólnego nakazu przeszukania. Różnica polega jednak na tym, że adresatem jest osoba fizyczna lub instytucja finansowa. Śledczy musi więc przekonać w pisemnym wniosku, że dany podmiot jest instytucją finansową w rozumieniu prawa (bank, fundusze inwestycyjne, kasy kredytowe) oraz że zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa. Śledczy musi także przekonać sędziego pokoju, że dokumenty takie stanowią dowód popełnienia przestępstwa i są w posiadaniu danej instytucji finansowej. Sędzia pokoju wydając taki nakaz określa w nim, jakie dokumenty muszą być przedstawione i w jakim czasie¹¹.

Równie ciekawym szczególnym nakazem przeszukania jest nakaz wydawany na podstawie art. 117.04 kodeksu karnego. Umożliwia on policji dokonanie przeszukania związanego z poszukiwaniem broni palnej lub innej broni zabronionej, amunicji lub amunicji zabronionej albo substancji wybuchowych, a także ich konfiskatę, o ile policja ma uzasadnione powody, aby uważać, że dana osoba jest w posiadaniu broni palnej lub amunicji oraz że posiadanie takich przedmiotów nie jest bezpieczne dla osoby będącej przedmiotem wniosku o przeszukanie lub dla innych osób. Łatwo zauważyć, że podstawowa różnica w stosunku do innych form nakazu przeszukanie polega na tym, że nakaz dotyczący broni palnej nie odnosi się do podejrzenia popełnienia przestępstwa, a do bezpieczeństwa osób zainteresowanych lub postronnych. W związku z tym policja nie będzie w tym przypadku uzasadniała wniosku o przeszukanie tym, że przestępstwo zostało lub ma wkrótce być popełnione, a jedynie okolicznością, że dana osoba z uwagi na bezpieczeństwo nie powinna posiadać broni, zwykle palnej.

Na marginesie wspomnieć trzeba, że Kanada ma dość skomplikowane prawodawstwo regulujące posiadanie broni palnej, przy czym w odróżnieniu od Stanów Zjednoczonych Ameryki prawo do posiadania broni uważane jest za przywilej, a nie uprawnienie konstytucyjne.¹²

Policja może także dokonać przeszukania na podstawie wspomnianego artykułu bez nakazu, jeżeli przesłanki do wydania takiego nakazu istnieją, a nie jest możliwe jego uzyskanie ze względów praktycznych¹³.

Interesujące jest to, że w przypadku, gdy sędzia pokoju wydał nakaz na podstawie art. 117.04, wówczas raport o dokonaniu przeszukania musi być przedłożony sędziemu pokoju, który ten nakaz wydał. W wypadku kiedy przeszukania dokonano bez nakazu, wtedy raport musi być złożony temu sędziemu pokoju, który byłby właściwy miejscowo do wydania takiego nakazu¹⁴.

¹¹ *Production Order* umocowany w art. 487.012 i art. 487.013.

¹² Np. broń palną posiadać można jedynie w celu polowania, strzelania do celu lub w ramach kolekcji. Uzyskanie pozwolenia na posiadanie broni palnej do samoobrony praktycznie nie jest możliwe.

¹³ Art. 177.04(4) kodeksu karnego.

¹⁴ Na marginesie można także dodać, że policja ma wówczas 30 dni od przeszukania na złożenie wniosku o zadysonowanie bronią uzyskaną w trakcie przeszukania na podstawie art. 117.04. Gdy taki wniosek jest złożony, wówczas sędzia pokoju kieruje sprawę na wokandę i jest ona rozpatrywana na posiedzeniu jawnym w trybie uproszczonym. Możli-

Innego rodzaju nakazem przeszukania jest postanowienie o pobraniu próbek krwi. Taka decyzja sędziego pokoju jest o tyle istotna, że dotyczy ingerencji w najwyższą formę prywatności, jaką jest integralność ciała obywatela. W związku z tym możliwość ubiegania się o taki nakaz jest obwarowana następującymi warunkami:

- a) limit czasu jest tu ograniczony do 4 godzin od zaistnienia przestępstwa z art 253 kk (jazda w stanie nietrzeźwości spowodowanej konsumpcją alkoholu lub środków chemicznych¹⁵ lub prowadzenie pojazdu samochodowego z zawartością alkoholu we krwi przewyższającą 80 miligramów w 100 mililitrach krwi, zaś skutkiem popełnienia przestępstwa jest śmierć lub szkoda cielesna osoby);
- b) drugim warunkiem niezbędnym do ubiegania się o taki nakaz jest opinia lekarza (lub innej osoby uprawnionej do praktyki medycznej), że podejrzany(a) z powodu stanu fizycznego lub psychicznego nie jest w stanie udzielić zgody na pobranie próbki krwi, a nadto że pobranie próbek krwi nie narazi zdrowia podejrzanego(nej).

Jeżeli sędzia pokoju jest przekonany co do zasadności wniosku, może wydać nakaz, aby lekarz lub osoba uprawniona pobrała próbki krwi w ilości niezbędnej do badania krwi na zawartość alkoholu lub innych substancji chemicznych.

Ważnym ograniczeniem wykonania decyzji sędziego pokoju o pobraniu próbek jest także oddanie pod ocenę lekarza lub osoby uprawnionej, kiedy taką próbkę można pobrać. W sytuacji, gdy w ocenie lekarza lub osoby uprawnionej nie jest to wskazane, pobierający próbkę może odstąpić od wykonania nakazu.¹⁶

Jeszcze inną kategorią nakazów przeszukania lub podobnych postanowień są nakazy przeszukania wydawane na podstawie prawa o wykroczeniach. Te będą różne w zależności od prowincji, gdyż każda prowincja Kanady ma własne prawa i reguły dotyczące postępowania w sprawach o wykroczenia¹⁷.

Nakazy przeszukania tego typu mogą być bardzo zróżnicowane, gdyż obejmują one wiele stanów faktycznych, począwszy od postanowień wydanych w celu uzyskania dowodów przestępstwa, poprzez nakaz doprowadzenie dzieci, które oddaliły się od domu rodziców lub opiekunów, aż po nakaz odebrania rodzicom dziecka, które jest w niebezpieczeństwie. Ten ostatni rodzaj nakazu może dotyczyć dzieci nowonarodzonych, jeżeli zachodzą uzasadnione podstawy do

we orzeczenia to dyspozycje od konfiskaty i zniszczenia przez określenie warunków, np. sprzedaży, do nakazu zwrotu broni.

¹⁵ W kodeksie użyto słowa *drugs*, które odnosi się do substancji zarówno nielegalnych, jak i legalnych, np. przepis ten dotyczy jazdy pod wpływem środków przeciwbólowych, nawet legalnie posiadanych, jeżeli środki te powodują stan nietrzeźwości.

¹⁶ Art. 256 kodeksu karnego.

¹⁷ Technicznie są to postępowania w sprawach o przestępstwa regulowane w prawach ustanawianych przez prowincje, ale w zasadzie najbardziej zbliżonym określeniem będą tu wykroczenia.

ustalenia, że dziecko będzie w niebezpieczeństwie, gdy pozostanie pod opieką rodziców.

Ochrona prywatności obywateli jest istotną wartością chronioną konstytucyjnie. W związku z tym, jak starałem się to pokazać w tym krótkim przeglądzie, ta sfera prawa jest szczegółowo regulowana przez ustawy oraz orzecznictwo sądowe. Wszelkie decyzje w tym względzie muszą być podejmowane przez niezależnego sędziego, z reguły będzie nim właśnie sędzia pokoju. Podkreśla to w szczególności decyzja w sprawie *R.v. Foster; Ex p. Royal Canadian Branch 177[1964]3 c.c.c. 82, 42*¹⁸

Słowa kluczowe:

kanadyjski sędzia pokoju, Kanadyjska Karta Praw i Wolności, uprawnienia, nakaz przeszukania.

Streszczenie:

Autor przybliżył prawne ramy działania sędziów pokoju w Kanadzie, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnienia wydawanych przez nich nakazów przeszukania. Artykuł stanowi omówienie nie tylko przepisów prawa karnego obowiązujących w Kanadzie, ale również ukazuje przynależące mu instytucje na tle Kanadyjskiej Karty Praw i Wolności.

Summary:

The author describes the legal framework for justice of the peace in Canada, with particular emphasis on the issue of search warrants. The article not only discusses criminal law in force in Canada, but also demonstrates the (criminal law) institutions in the context of the Canadian Charter of Rights and Freedoms.

¹⁸ J.A. Fontana, *The Law of Search and Seizure in Canada*, third edition, Butterwoths Canada Ltd., Markham 1992.